

Titlen »Var vi også med?« er forfatterens omskrivning af en overskrift i KFUM & Ks blad »DE Unges Blad« i juni 1945, som fastslog: »Vi var også med«. Overskriften skal ikke blot henføres til den almindelige kamp om æren, som pågik i befrielsesåret, men nok så meget til, at der i offentligheden var blevet stillet direkte spørgsmålstejn ved KFUM & Ks nationale sindelag under besættelsen. Organisationen havde således kategorisk afvist at gå ind i Dansk Ungdomssamvirke i 1940. Det samme havde FDF, omend knapt så kategorisk. I bogens 1. del, som behandler de to organisationers holdninger på ledelsesplan, påviser forfatteren ligeledes, at man frem til 29. august 1943 accepterede samarbejdspolitikken og direkte advarede medlemmerne mod at befatte sig med illegalt arbejde. Efter 29. august syntes vandene at skilles mellem de to organisationer. KFUM & K advarede fremdeles mod det illegale arbejde, medens FDF-ledelsen i dulgte vendinger anerkendte det. Holdningen var i KFUMs ledelse »kristen først, national siden«. I FDF prioriterede man faktorerne omvendt.

I KFUM & Ks ledelse må man dog have haft en fornemmelse af, at medlemmerne i udstrakt grad havde tilsidesat dens direktiver, for med henblik på at imødegå offentlighedens kritik indkaldte landskontoret i maj 1945 indberetninger fra organisationens lokalforeninger om medlemmernes deltagelse i illegalt arbejde. Disse indberetninger udgør Nordbys kildegrundlag for bogens 2. del, som kvantitativt er undersøgelsens hovedstykke. Samtlige indkomne indberetninger bringes i deres helhed, og forfatteren knytter kommentarer og supplerende oplysninger til dem. Så meget fylder denne 2. del, at bogen må betegnes som en kommenteret kildeudgivelse.

De mange lokalforeningers besvarel-

ser af landskontorets udsendte formular må nødvendigvis afstedkomme en vis monotomi, men besværens vidt forskellige stil, fra det særdeles ordknappe til det florumvundne, og også deres undertiden stærkt divergerende definition af illegalt arbejde, giver trods alt en vis underholdningsværdi. Det har forfatteren da også øje for i sine løbende kommentarer.

Indberetningerne synes at bekræfte, at man »var med«. Men, som Nordby flere gange i sine kommentarer og supplerende oplysninger konstaterer, så var den direkte kanal til det illegale arbejde partiet Dansk Samling. Dette parti byggede i udstrakt grad på de samme åndelige og nationale værdier, som blev indpodet i KFUM-spejdere og FDFere. Det kan derfor ikke undre, at Dansk Samlings modstandssynspunkt greb mange medlemmer, især de yngre spejderledere og -førere. Også KFUMere, som her ved direkte kom i modstrid med deres ledelse. Kilderne giver Nordby belæg for at konkludere: Der var dem, der ikke gjorde noget, der var de tvivlende og usikre, der var dem der så positivt og beundrende til, der var de små-aktive. Og videre, at netop ved denne mangfoldighed fremstod de to organisationer og deres medlemmer som en afspejling af det danske samfund under besættelsen.

Henrik Skov Kristensen

Karl Hjortnæs: *20 år ejer – et spil om magt*. (Fremad, 1992). 146 s.

I 1845 kom Alexandre Dumas' »20 år efter«, nu har Karl Hjortnæs under samme titel skrevet sine erindringer om de centrale medlemmer af Ritt Bjerregaards kaffeklub fra 1901. Dumas' bog om musketererne er karakteriseret bl.a. ved de pikante og spændende elementer; det samme gælder også Hjortnæs' bog, selv om den er lille, her i modsæt-

ning til den franske digters egne erindringer fra 1852-54, der er i 22 bind. Disse erindringer er til gengæld stort set glemte, mens den danske politikers erindringer vil blive stående, selv om dele af dem er vel kortfattede.

Hjortnæs' erindringer er ikke et stort sammenhængende memoire-værk og heller ikke i dets beskedne omfang samlede erindringer. De giver imidlertid en række enkeltbegivenheder og ledende socialdemokraters placering i dem, ofte lang mere detaljeret, end det kendes fra andre steder; det er kaffeklub-medlemmerne Svend Auken, Ritt Bjerregaard, Svend Jacobsen og Hjortnæs selv, der træder mest frem, andre er Inge Fischer Møller og Eiler Koch. Det hele er naturligvis set gennem klubbens og navnlig Hjortnæs' briller.

Mere sammenhængende er der afsnit om kaffeklubben, Socialdemokrater mod EF og fløjddannelser i Socialdemokratiet. Dette sidste dog mere kort og mindre skarpt, også fordi det næppe er muligt at forenkle og udkrystallisere problemet, selv om det søges belyst gennem enkeltsager som købet af F 16 flyene i 1974, demonstrationerne mod Berlingske Tidende 1977, Erling Olsens torpedering af forliget om rentefradragsretten og partiets indre uenighed om skattereformforhandlingerne i 1985.

Bogen har også med en ret fyldig gennemgang af fire sager, der vel mindre belyser »spillet om magten«, men mere magtens vilkår forstået som de vilkår, de personer lever under, der har en større eller mindre magt eller snarere position. Det er Ritt Bjerregaards hotelregning 1978, Hjortnæs' skattesag 1976-79 og sagen om Svend Aukens administrative ansvar 1980-82 for forskudsbetaling af dagpenge-tilskud til arbejdsledeskasserne. Selv om Aukens dagpengesag ikke vedrørte hans personlige forhold, har Hjortnæs fundet grund til at tage den med, skønt den ikke har

andet fælles med de to andre, end at også han var udsat for personlige, perfide angreb.

Ud over bidragene til Socialdemokratiets historie er bogens spredte konklusioner værdifulde. Der er særlig grund til at nævne, at dens belysning af forholdene i en folketingsgruppe – mellem ledelse og de øvrige og gruppepres på den enkelte. Det siges sjældent så åbent som her. Svagheden er, at Hjortnæs blot taler om sit eget parti. Med hans mangeårige erfaring kender han også tilsvarende eksempler i de andre partier. For den mindre orienterede kan det virke som noget specifikt socialdemokratisk. Det samme er tilfældet med hans gennemgang af pressens uvederhæftige personhætz og undertiden modstandernes udnyttelse af den; der var andre, der blev ramt af dette fænomen. Det ville have hævet bogens værdi, hvis den på disse felter var gjort mere almen eller i hvert fald havde haft et bredere udblik. Det havde måske også hævet bogen med nogle bemærkninger om, at det ikke alene er et spil, som foregår i Folketinget, men som i det hele træffes alle steder, hvor mennesker virker sammen. Et godt kildeskrift, der også opfordrer til kildekritiske øvelser.

Vagn Dybdahl

De kongelige amtmænd – en erindringsbog om amtmænd og amter før 1970. Redigeret af Flemming Martensen-Larsen, Karl Peder Pedersen og Ditlev Tamm. (Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1992). 223 s.

Bogen er den første af en række monografier i det humanistiske forskningsprojekt »Stat, forvaltning og samfund«, hvis hovedværk skal blive »Dansk Forvaltningshistorie« i 4 bind. Da bogen således indgår i bestræbelserne på for første gang at tilvejebringe en dansk